

5. Касич А.О. Управління конкурентними перевагами підприємства / Касич А.О., Харькова Ж.В. // Економічний аналіз. 2016. № 2, Том 25. С. 79–85.
6. Касич А.О. Методичні підходи щодо оцінки ефективності діяльності підприємства / Касич А.О., Хімич І.Г. // Бізнес-Інформ, 2012. № 12. С. 55–59.
7. Портер М. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / Майкл Е. Портер; Пер. с англ. [Текст] М.; Альпина Бизнес Букс, 2005. 715 с.
8. Волова О.В. Інноваційна діяльність підприємства як основа його стабільного та безпечного розвитку / О.В. Волова, Є.О. Діденко // Формування ринкових відносин в Україні. К.: НДЕІ, 2014. № 11 (162). С. 77–82.
9. Дудар Т.Г. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. / Т.Г. Дудар, В.В. Мельниченко. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 250 с.
10. Коваль А.А. Концептуальні підходи до формування стратегії управління інноваційною діяльністю підприємства / А.А. Коваль // Вісник КНУТД. 2011. № 3. С. 134–138.
11. Федуллова Л.І. Інноваційна економіка: підручник для вузів / Л.І. Федуллова. Київ : Либідь, 2006. 478 с.
12. Бондаренко С.М., Грибан Н.С. Інновації як основа конкурентоспроможності підприємства [Текст] / С.М. Бондаренко, Н.С. Грибан // Економіка та суспільство. 2017. № 13. URL: <http://economyandsociety.in.ua/journal-13/20-stati-13/1470-bondarenko-s-m-griban-n-s>
13. Касич А.О. Втілення концепції стратегічного управління в практиці вітчизняних підприємств / А.О. Касич // Бізнес-Інформ. 2014. № 11. С. 290–294.
14. Конкурентоспроможність підприємства. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
15. Корнієнко А.А. Чайний ринок і тенденції його розвитку в Україні / А.А. Корнієнко // Інформаційні технології : наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я. 2017. Ч. IV С. 220.
16. Ринок чаю в Україні. URL: https://otherreferats.allbest.ru/marketing/00560454_0.html
17. Ринок чаю в Україні. Історія, традиції, сучасність та перспективи ... Режим доступу: <https://zrada.org/suchasnist/9-business/543-rinok-chaju-v-ukrayini-istorija-traditsiyi-suchasnist-ta-perspektivi.html>
18. Исследование рынка чая в Украине. URL: <https://koloro.ua/blog/issledovaniya/issledovanie-rynka-chaja-v-ukraine.html>
19. Офіційний сайт компанії «Мономах». URL: <http://monomakh.com.ua/istoriya-3/>
20. Воробей В., Данилюк А., Журовська І. Відповідальне управління ланцюгами постачань / В. Воробей, А. Данилюк, І. Журовська. URL: <http://svb.ua/publications/vidpovidalne-upravlinnyalantsyugami-postachan>
21. Касич А.О. Звіт про стійкий розвиток як аналітичний інструмент формування корпоративної соціальної відповідальності / Касич А.О., Яковенко Я.Ю. // Ефективна економіка. 2014. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com>.

УДК 336.671

Боровік Л.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту та фінансів
Херсонського державного аграрного університету*

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

У статті досліджуються фактори впливу на формування та використання інвестиційного потенціалу аграрної галузі. Результати досліджень указують на недостатній вплив аграрної інвестиційної політики на розвиток сільського господарства України.

Ключові слова: сільськогосподарська галузь, аграрні підприємства, площа сільськогосподарських угідь, продуктивність праці, фінансові результати.

Боровік Л.В. АНАЛИЗ ФОРМИРОВАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ

В статье исследуются факторы влияния на формирование и использование инвестиционного потенциала аграрной отрасли. Результаты исследований указывают на недостаточное влияние аграрной инвестиционной политики на развитие сельского хозяйства Украины.

Ключевые слова: сельскохозяйственная отрасль, аграрные предприятия, площадь сельскохозяйственных угодий, производительность труда, финансовые результаты.

Borovik L.V. ANALYSIS OF FORMATION AND USE OF INVESTMENT POTENTIAL IN THE AGRICULTURAL INDUSTRY OF UKRAINE

The article examines the factors influencing the formation and use of the investment potential of the agrarian sector. The results of the studies point to the insufficient influence of the agrarian investment policy on the development of agriculture in Ukraine.

Keywords: agricultural sector, agrarian enterprises, agricultural land area, labor productivity, financial results.

Постановка проблеми. Політична та соціально-економічна кризи негативно впливають на формування та використання інвестиційного потенціалу галузі, що стримує розвиток сільського господарства. Загальний стан його характеризується зменшенням обсягів земель у користуванні суб'єктів аграрного виробництва, високим рівнем їх розораності, спадом виробництва продукції тваринництва, збільшенням безробіття та зменшенням працездатного населення. Аналіз та оцінка формування інвестиційного потенціалу дасть можливість розробити план заходів, скерованих на зростання продуктивності сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз різних аспектів формування та використання інвестиційного потенціалу галузі висвітлювався у працях І. Гайдуцького, Б. Губського, М. Зубця, М. Куліша, О. Кірілеску, І. Приходька, В. Ситника, Н. Танклевської, А. Фесіна та ін.

Метою статті є дослідження ефективності формування та використання інвестиційного потенціалу галузі з урахуванням особливостей розвитку сільськогосподарського виробництва.

Виклад основного матеріалу. Для вирішення проблем розвитку аграрної сфери велике значення має

формування достатніх обсягів інвестиційного капіталу та ефективне управління ним із метою виконання соціально-економічних програмних цілей. Здійснюючи аналітичні дії, необхідно насамперед класифікувати валовий інвестиційний потік за джерелами його формування, що дасть змогу зробити аналіз внеску кожного учасника інвестиційного процесу у формування сукупного інвестиційного потоку, окремі складники якого охарактеризуємо як:

– інвестиційний потік, сформований державними органами влади, враховує інвестиції, які вкладаються Державним фондом зайнятості, Фондом соціального страхування, Пенсійним фондом, Фондом соціального захисту інвалідів, іноземними державами, міжнародними і європейськими кредитно-фінансовими установами. Цей потік включає видатки з державного бюджету на розвиток галузі.

– інвестиційний потік, сформований регіональними та місцевими органами влади, формується з коштів позабюджетних фондів, фінансових депозитів місцевих органів влади, коштів, виділених Міністерством фінансів України на розвиток галузі у регіонах, коштів, залучених регіональними і місцевими фінансовими органами й скерованих на виконання регіональних та місцевих галузевих інвестиційних проектів і програм.

– інвестиційний потік нефінансового сектору економіки формується усіма юридичними структурами – учасниками аграрного ринку, а також фізичними особами, що мають безпосередній стосунок до інвестування аграрного виробництва та перебувають у бізнесових відносинах. Цей потік є надзвичайно вагомим, оскільки поєднує інвестиційні ресурси підприємств і організацій, а також інших господарюючих суб'єктів усіх форм власності й організаційно-правових форм, що виробляють продукцію і надають нефінансові послуги.

– інвестиційний потік фінансового сектору поєднує кошти господарюючих суб'єктів усіх форм власності, зайнятих фінансовим посередництвом та іншими пов'язаними з ним фінансовими послугами. Структуру цих інвестиційних інститутів, що діють в аграрному секторі економіки, можна поділити на чотири групи (рис. 1): банківські установи, компанії, фонди та інші фінансові організації. До першої групи віднесено Національний банк України та державні регіональні банки, комерційні банки; до другої – інвестиційні та пенсійні фонди; до третьої – страхові, лізингові та фінансові компанії, до четвертої – кредитні спілки, ломбарди, біржі, тощо [1].

Визначені інвестиційні потоки формують реальний інвестиційний капітал, який скеровується у матеріальні й нематеріальні активи. До інвестицій у матеріальні активи належать капітальні вкладення у землю, нові й наявні будівлі та споруди, довгострокові біологічні активи, активи у тваринництві, рослинництві, технічні засоби, ринкові інфраструктури та ін. До інвестицій у нематеріальні активи належать вкладення у придбання або створення власними силами програмного забезпечення, баз даних, прав користування природними ресурсами та майном, прав на комерційні позна-

чення, інтелектуальну власність та ін. Як видно з таблиці 1, капітальні інвестиції за видами економічної діяльності щорічно зростають, що позитивно впливає на нарощування виробничих потужностей та поступовий вихід економіки країни з кризи.

У 2016 році в сільське, лісове та рибне господарство було здійснено капітальних вкладень на суму 50 484 млн. гривень, тоді як цей показник у 2010 році був на рівні 11 568 млн. гривень, що дало змогу аграрній галузі не тільки збільшити обсяги виробленої продукції, а й значно розширити сегмент своєї присутності у глобальному економічному просторі та практично зрівнятися з промисловою галуззю за рівнем наповнення валютою Державного бюджету. Незначне зменшення обсягів капітальних інвестицій у 2013–2014 рр. проти 2012 року не знизило рівень випуску продукції у сільському господарстві, тоді як збільшення капітальних вкладень до 50 484 мільйонів гривень у 2016 році сприяло зростанню випуску аграрної продукції до 637 791 мільйонів гривень, що на 448 386 млн. гривень більше, ніж отримано у 2010 році і на 93585 млн. гривень більше, ніж у 2015 році. Це вказує на те, що ефективність капітальних вкладень зростає за вагомих обсягів інвестиційних потоків, які здатні значно активізувати виробничу діяльність аграрних товаровиробників.

Аналізуючи динаміку капітальних інвестицій за видами економічної діяльності, відзначаємо, що у сільське, лісове та рибне господарство щорічно державою скеровуються значно менші обсяги капітальних вкладень, ніж у промисловість, будівництво та деякі інші галузі. Якщо у цей сектор економіки було інвестовано з 2010 по 2016 роки 166 512 млн. гривень, то у промислову і будівельну галузі було вкладено інвестицій за цей же часовий період відповідно 646 569 і 282 815 мільйонів гривень, що перевищує обсяги інвестування аграрної сфери у 3,9 і 1,7 рази. В останні роки динаміка структури капітальних інвестицій у економіку країни характеризується тим, що темпи зростання інвестиційних вкладень у сільське, лісове та рибне господарство значно перевищують темпи інвестування галузей промисловості.

При цьому слід звернути увагу на перерозподіл потоків капітальних інвестицій, скерованих у роз-

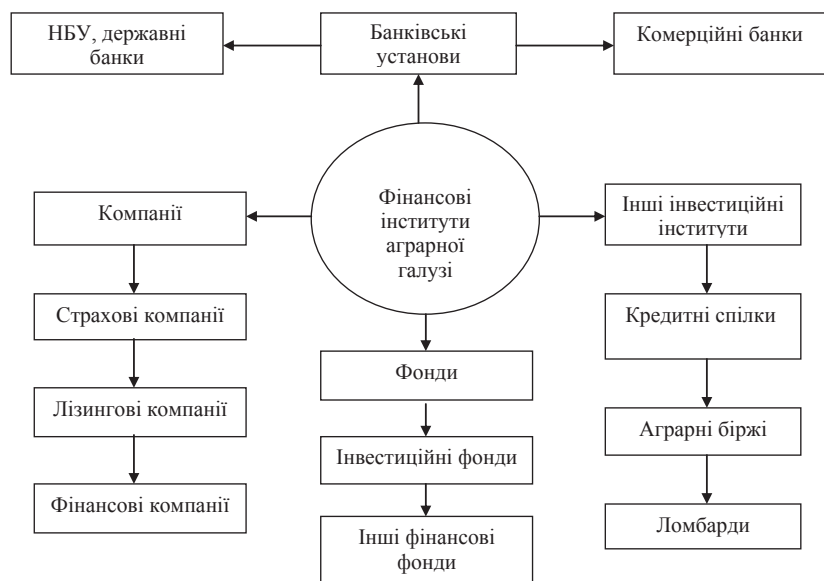

Рис. 1. Інвестиційний потік аграрного сектору економіки

Джерело: складено автором

Таблиця 1

Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності (у фактичних цінах; мільйонів гривень)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	В середньому за 2010–2016 рр
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Усього	189061	259932	293692	267728	219420	273116	359216	266024
Сільське, лісове та рибне господарство	11568	17039	19411	19059	18796	30155	50484	23787
Промисловість (виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів)	56725	89146	103472	105594	86242	87656	117754	92370
Будівництво	8665	12255	13558	15275	13487	13549	21291	14011
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	32790	34855	44895	46318	36057	43464	44444	40403
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	18868	24390	24801	22379	20716	20663	29957	23111
Тимчасове розміщення й організація харчування	19592	25977	32808	18833	15948	18704	25108	22424
Інші види економічної діяльності	1671	2225	2856	2477	1482	1393	1478	1940
Інші види економічної діяльності	47847	66300	65449	53068	40179	71061	89991	61985

Джерело: розраховано за даними Державного комітету статистики України [2]

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції в економіку України (мільйонів доларів США)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Всього
Країни світу	39175,7	48836,8	48991,4	53679,3	57056,4	45744,8	43371,4	336855,8
Країни ЄС (у т.ч.)	31214,4	34929,1	39588,8	42632,4	43911,4	35592,4	33042,3	260910,8
Частка інвестицій з країн ЄС, %	79,7	79,7	80,8	79,4	77,0	77,8	76,2	77,5

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [3]

виток харчосмакової галузі, обсяги яких із 2010 р. по 2016 рік зросли лише на 1,3%. Такий підхід до розподілу й перерозподілу капітальних вкладень не тільки не сприяє економічному розвитку сільськогосподарської та харчосмакової галузям, а й створює різні умови для соціального розвитку окремих регіонів України. Промислово розвинені регіони є більш привабливими для інвесторів, а обсяги інвестицій, які отримують такі регіони, значно перевищують ті, що отримують аграрні адміністративно-територіальні одиниці. Як результат, мешканці тих територій, де переважає аграрне виробництво, мають менш розвинену соціальну інфраструктуру, що є одним з основних чинників зменшення чисельності сільського населення та зростання дефіциту висококваліфікованих кадрів.

В останні роки в зв'язку з поглибленням політичної, економічної та фінансової кризи зменшилися обсяги самофінансування власного виробництва, а держава значно скоротила обсяги фінансування соціально-економічних програм. Пошук нових джерел фінансування усіх без винятку галузей національного господарства в теперішній часовий період став більш актуальною проблемою, оскільки без додаткового їх інвестування є загроза подальшого зменшення темпів виробництва та погіршення умов життєдіяльності населення країни. Тому основним завданням інвестиційної політики на цьому етапі соціально-економічного розвитку країни є створення максимально привабливого клімату для залучення інвестицій як з європейських, так і з інших країн світу. Аналізуючи динаміку залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України, ми наводимо такі дані (табл. 2):

Аналіз даних свідчить, що країни Європейського Союзу більш активно залучають інвестиції у розвиток економіки України, хоча обсяги їх недостатні і не завжди відповідають потребам суб'єктів господарської діяльності. Якщо з 2010 року по 2014 рік інвестування економіки щорічно зростало, то вже у 2015 році обсяги інвестицій зменшилися на 11 311,6 млн. дол. США, а в 2016 році цей показник знизився ще на 2373,4 млн. дол. США проти попереднього року.

Велике значення у залученні іноземних інвестицій у регіони країни має їх привабливий інвестиційний клімат, розвиненість ринкової інфраструктури, виробничі потужності, кваліфікація працівників, купівельна спроможність місцевого населення та ін. За обсягами залучених прямих іноземних інвестицій лідирують такі регіони, як Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Львівська, Івано-Франківська, Харківська області та м. Київ. Аналізуючи динаміку прямого іноземного інвестування в економіку країни, ми бачимо, що на фоні зростання цього показника з 39 175,7 млн. дол. США у 2010 р. до 57 056,4 млн. дол. США у 2014 р. та з подальшим зниженням обсягів інвестування до 43 371,4 млн. дол. США у 2016 році більшість регіонів демонструють більш суттєвий вектор розбіжностей процесів залучення коштів. Якщо за період з 2010 р. по 2016 р. Дніпропетровська область залучила прямих іноземних інвестицій 55 079,9 млн. дол. США, то за цей же часовий період Запорізька, Київська, Луганська та Харківська області разом залучили лише 39 401,7 млн. дол. США, що в 1,4 раза менше показника Дніпропетровської області. Залежно від уміння використовувати інвестиційні кошти у розвитку регі-

онів та підвищення інвестиційного іміджу змінюються і лідируючі позиції регіонів. У цьому напрямі значних успіхів досягла Полтавська область, яка з 2010 по 2016 рік більш як удвічі збільшила обсяги залучених інвестицій.

Динаміка прямих інвестицій у таких регіонах України, як Кіровоградська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька та Чернігівська області, вказує на їх невисоку інвестиційну привабливість та необхідність розроблення і впровадження інвестиційних програм на державному та регіональному рівнях, які б могли поживавити інвестиційні процеси. На депресивність економік у цих регіонах та їх незадовільний інвестиційний клімат вказують незначні обсяги прямих іноземних інвестицій на одну особу, які коливаються від 50 (Тернопільська) до 250 (Херсонська) дол. США, що явно недостатньо для соціально-економічного розвитку цих областей.

Найвищими показниками прямих іноземних інвестицій на одну особу характеризуються Дніпропетровська, Київська, Івано-Франківська, Запорізька, Полтавська, Львівська та Харківська області, що вказує на високий рівень розвиненості ринкових відносин та інвестиційної активності у цих регіонах і великі перспективи покращення рівня соціальних стандартів населення.

Досліджуючи пряме іноземне інвестування сільськогосподарської галузі, ми бачимо, що іноземні держави менш активно співпрацюють у сфері такого сектору економіки, як сільське, лісове та рибне господарство.

Якщо з 2010 року по 2016 рік в економіку усіх галузей України було вкладено прямих іноземних інвестицій 336 855,8 млн. дол. США, то за цей же період у сільське, лісове і рибне господарство було інвестовано лише 4726,3 млн. дол. США, що вказує на великі ризики вкладення капіталу у цей сектор економіки, недосконалість чинного законодавства, непрозорість цільового використання інвестицій, відсутність державних гарантій повернення інвестованих коштів, незавершеність реформування аграрної галузі, часті зміни податкового законодавства, високий рівень корупції та ін. Найбільш активними інвесторами сільського господарства є Кіпр, Велика Британія, Німеччина, Польща, США.

Ці країни вкладають щорічно 61–66% прямих інвестицій від їх сумарного обсягу, тоді як більшість країн світу за 2014–2016 роки значно скоротили обсяги інвестування економіки України, у т.ч. й сільськогосподарської галузі. Водночас ми відмічаємо, що провідні країни-інвестори в зазначений нами період також скоротили обсяги прямих інвестицій у сільське господарство, за винятком Польщі, яка на протязі 2010–2016 років демонструє стабільність вкладення капіталу у галузь, а також Великої Британії, що збільшила обсяги прямого інвестування з 35,4 млн. дол. США у 2014 р. до 45,5 у 2015 році і до 48,9 млн. дол. США у 2016 році.

Структура прямих інвестицій іноземних держав у сільське, лісове та рибне господарство України показує, що, незважаючи на коливання за роками, лідером прямих інвестиційних вкладів з 2010 по 2016 рік є Кіпр, друге місце займає Велика Британія, третє – Німеччина, четверте – Польща, п'яте місце – США.

Щодо обсягів прямого інвестування 2016 року до 2010 року Кіпр і Польща показали зростання відповідно на 1,1% і 4,4%. За цей же період Велика

Британія зменшила обсяги прямого інвестування на 63,6%, США – на 61,1%, Німеччина – на 39,7%. У середньому ж за кожен рік інвестиційної діяльності країни-інвестори демонстрували хвилеподібну динамічність вкладень прямих інвестицій. Якщо з 2010 р. по 2014 р. вони зросли на 16,1%, то вже у 2015 р. цей показник знизився до 92,2%, а у 2016 р. – до 74,8% (рис. 2).

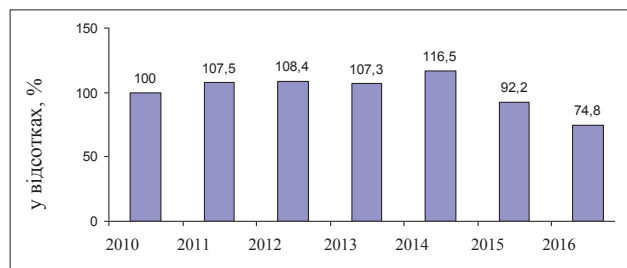

Рис. 2. Динаміка прямого інвестування іноземними державами сільського лісового та рибного господарства [2]

Джерело: складено і розраховано за даними Державного комітету статистики України

Незначне щорічне зростання обсягів прямого інвестування сільського, лісового та рибного господарства на протязі 2010–2014 років, у 2015–2016 роках характеризувалося різким зниженням цього показника, що пояснюється погіршенням політичної ситуації в країні та загостренням фінансової кризи.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз капітальних та прямих іноземних інвестицій вказує на те, що інвестиційна політика держави повинна активізувати формування джерел інвестиційних потоків, сприяти паритетному розподілу їх між різними галузями з урахуванням їх впливу на зростання економіки та підвищення рівня добробуту населення країни, скеровуючи інвестиції на виконання політично виражених цільових соціальних, економічних та екологічних програм. Особливу увагу держава повинна приділяти створенню привабливих умов для залучення іноземних компаній до співпраці в аграрній сфері економіки. На фоні обмежених бюджетних можливостей та незначних фінансових доходів суб'єктів аграрного виробництва залучення іноземного капіталу може поліпшити соціально-економічний та екологічний стан галузі. Крім цього, іноземні компанії, інвестуючи капітал в аграрний сектор економіки, сприятимуть упровадженню інноваційних технологій у виробництво, створенню умов для розширення сегменту доступу вітчизняної сільськогосподарської продукції до глобальних ринків її збуту, що зміцнить конкурентоспроможність аграрної галузі, підвищить рівень продовольчої безпеки країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Панкратова Л.А. Адаптація сільськогосподарських підприємств до ринкового середовища / Л.А. Панкратова. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» УААН. К.: 2005. 200 с.
2. Статистичний збірник «Сільське господарство України» / За ред. О.М. Прокопенко. Київ: Державна служба статистики України, 2017. 360 с.
3. Статистичний збірник «Україна у цифрах 2016» / За ред. І.Є. Вернера. Київ: Державна служба статистики України, 2017. 240 с.